

Lucas
Twelve years

891.99
7-45

3313

ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԱՐԱՐՈՒՄԻՆ ԵՄ.

ህ ን ጂ ኮ ን ዶ

ԶՈՐ ԵՒ ԼԵՐԻՆՔ

SUB L. U.

ԳՍՀՍՆ, ԶՍՐԵՀ

ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՍՈՒՐԷՆ

ԶԱՐԵՀ

ԳԱՐՋՈՅԼ

ጥላታዊነት

ԱՏ՝ՎՇՆԱՍՊ : Մարգարան Պարսիկ

Ուղիք Գորա

Նախարար

Զօրականք Հայոց եւ Պալստին

7804-52

ԼԱՀ. — Մտնեցաւ վեւեմ ու ահաւոր վայրկեանը . արեւը իւր ճառագայթները այս լեռանց գագաթներէն ժողուելով , խորշոր ու մութ տապալէզ մը կը թողու ազատութեան որ իւր շրջը կտորէ , ու ասիկ տրանսպով Հայաստանի ամէն կողմերը աւայ ձայն մը հնչեցնէ , թէ խորտակեցան շղթայք ու հպարճեցաւ թիւնը . բւէ՛ ինձի , Զարեհ՝ սրդեակի , պատրաստ են մե՞ր քան հա պարտ ժողովուրդ :

ԶԱՐ . — Քիչ ասեմքն պիտի տեսնեա գիրենք հա, հայր , երբ
բաժանեց տարի իրենց , ու բախտութեան ազադակներով լծնա-
ն օգր ու գրկեցին գիւ բիւր ցնծութեան նշաններով . հայրենի
տոթեան աւետարեւ սուրհանդակ կոչեով քու որդիդ , սուրեն
դակները երկինք բարձրացան , ու ողջունեցին առ հրամանը ,
որտ արեանց վրիժարեւ պիտի ըլլայ , ու պիտի կանգնէ թոր-
ւ փառաց կործանեալ դահոյ :

Ա.Ն. — Որդեակի իմ Զարեհ, ինչ երջանիկ լուրեր կը բերես
 ա՛հ, ո՞ւր էր թէ իմ ամէն զիւցաղուն ընկերներս կարենայի
 ն սիրով գրկել այսպէս. բայց ո՞ւր է Սուրէն որդեակս. ինչո՞ւ
 , ալ չեմ կրնար գրկել. ա՛հ, անիկայ անարժան սիրոյ գերի եւ
 մատնիչ իւր հայրենեացը եւ փրկաւէտ սուրբ կրօնին, Պարսից
 կին մէջ կը թափառի, ուրացելոյ վատ անուան սեւ նշանը ճակ-
 ւրաց բերելով. ո՛վ երկինք, պէտք էր մի Վահանայ սրտին ան-
 ար կակի՞ծ ու խոց ըլլար իւր որդին, երբ ինքր կը ջանայ ու

պատրաստուելը է հայրենեաց երեսին վրայէն սրբել ցաւոյ ու տառուաց նշանները :

ԶԱՐ. — Սակայն մի՛ յուսահատիր հայր, մարտեալ է Սուրբայց ոչ երբեք զուրկ առաքինութիւնէ . Պարսիկ օրբորդի մը կապ է իւր սիրտը, բայց չէ բաժնուած բոլորովին իւր հայրենիքէն . լեզին սիրով կը սիրէ իւր սարսփածուհին, բայց չ'առեր Հս. յաստ Ո՞վ գէտէ, որ մէկ օր մը չի դառնայ նորէն մեր գիրկը, ու ցաղնական քաջութեան գործքերով չի քաւէ իւր մոլորութեան ցամաքը ու ուրացութեան կեղտ անունը վերցնէ իւր վրայէն :

ՎԱՀ. — Ուրացութեան կեղտ անունը . ինչ դառն յիշատակներով մտքին մէջ . ես ալ ասին մը գծովային մթութեան խորխորակով, յանդգնեցայ երկնից գէժ ապստամբ գլուխ մը պրնել . ու թէ որ Արտազու դաշտին մէջ ինկած մար անմահ զի դանց հագնուեց խախտւածաց ձայները սրտիս մէջ չի գոռային դադար, հիմայ Վահան, ո՛հ, կը ստկրամ, բսկրու, հիմայ Վահան, երկնի ու երկրի նշաւակ դատապարտութեան հէջ արձան մը պիկանդներ Հայաստանի մէջ կորստեան ճամբուն վրայ :

ԶԱՐ. — Ես չեմ ուզեր յիշել հայր, բու յիշատակած թշուառներդ, ինքզինքս ճանհալէս ի վեր, միշտ փառք տուեր եմ երկրեզնի պէս զիւցաղնի մը որդի ըլլալուս, բիւր երանի թէ որ նարժան որդի չի գանձուիմ այնպիսի հօր մը :

ՎԱՀ. — Ո՞վ սիրելիդ որդեակ, աչքիդ առջեւ ըլլայ միշտ հայրենիքդ իւր թշուառութեամբն, բիւր խոցեալն ու կիւտկուռ երակներովը . դուն ալ միշտ ինծի պէս սրացիր մարդիկ Աւար դաշտին մէջ, որ Տղմուս գետը արկւնով կարմրեցած լալով կը ալտի : Ուրացութեանս ետքը երբ մէկ գիշեր մը յուսահատ դահայր եւ կնճռեալ գէժքով նստեր կը ծփայի մրբկալից խորհրդոց չեմ գիտեր ինչ աներեւոյթ դորութեամբ մը յախշտակուեցայ կարծակի Աւարարի դաշտը . դարկահար լուսնին մթնշաղ լստով երբեալ տոտըներով կը պալտէի արիւնաներկ զեալանց մէջ, կարծես թէ ուրախութեամբ գրկեր ելն հայրենի հողը ու անոր կի քննալին . մէջ մըն ալ փառահեղ ու լուսառեւիկ ծերունի մը քիս երեւութացաւ . թրջեց մատը գետինը թափաւած արիւնին ու ճտկտիս քսելով, 'Իւցաղանց արեան ցօրը սրբէ՛ գրեզ ուրախեան աղանդութիւնէն ըսաւ . առ սուրն ալ, որ մեծին Վարդապետի շողաց Պարսից գէժ, ձեռքէդ մի՛ ձգեր ինչուսն որ ն

սքնուին հայրենի կրօնից սրբութիւնն ու ազատութեան դահր : Եց ի վեր է որ երգում ըրի յաւիտենական սէր առ Աստուածն իմ սպգն, եւ անհաշտ առեւութիւն Պարսից դէմ : Գո՛ւն ալ որդեակ իմ, որ ինծի պէս ցաւալին գիշերներ անքուն կը հսկես, թէ որ կառնիս թափառիլ գիւցաղանց չիբիմներու քով, թէ որ վրէժխնդութիւնէ ի դատ ուրիշ գրացում մը չունիս սրտիդ մէջ, եկո՛ւր գիրկս, ի արժանի որդի ես . ինծի ալ անմահութ է հանգիստ քնոյ քաղցթիւնը, բայց պարտաւ տեղը չէ իմ հսկումս, հիմա որ մեր բռնութիւնը անկասկած քնոյ մէջ թաղուած են :

ԶԱՐ. — Հայր վահագուն . սրչափ անհամբերութեամբ էլրստայն օրուսն որ առաջին անգամ պիտի կոխեմ փառաց ու առաքելութեան առաքելքը . արիւնս կը բռնկի երակներուս մէջ, անհամահայրենեաց ու քեզի համար թափուելու . քանի որ կենդանի ես հայր, թող չի յուսահատի Հայաստան, ու անկասկած չըլլան բոլիք . բայց ահա կուգայ Գարջոյ նախարարը մեր քաջ ընկերներ :

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԳԱՐՋՈՅԼ, ԳԱՆԱԿՈՅԷ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆԷ

ՎԱՀ. — Ստա՛ջ եկէք, Հայոց քաջագունք . առ մութ գիշերուան ուղեցի ժողուել գձեղ, մութ ու սոսկալի՝ ինչպէս վրէժխնդոււնք . աչս ահարկու լեռները իրենց հակա գլխուն վրայ պահեն մեր բնորոգները սպառնալից ամպերու պէս, ինչուսն որ ժամանակը սրտապաւ բռնութեան գէժ . ու իրենց անդնդային հիմանը պէս խրտենական ու անխախտ ըլլայ մեր երգումը . հո՛ս, առ գիշերուան աւար լուսութեանը մէջ, կը բարձրացնեմ ձայնս, ու թող արձագանք մն Հայոց լեռներն ու դաշտերը . Ազատութիւն եւ Հայրենիք, եւ ձեր գերեզմանէն . թո՛ղ զաղբին արցունքները, ու արիւնը վագէ որ տեղ . թո՛ղ զաղբի եղբայր եղբօր գէժ պատերազմը, ու մեր հիճներուն սիրտը դարձնենք սուրբնիս, ու վաղուան արեւը առ երկրի մը վրայ ծագէ . չէք բսր, Արտազու դաշտէն նուաղայն աղաղակներ կեղան կը բարձրանան . վրէժ գոչելով կի՛նսն կը անմահին մեր հոյակապ քաղաքներն ու գեանատարած կը թաւային առաւոր եկեղեցիք ու գեա բնութիւնը կանգուն կը կենայ . ոչ, ա-

ուարձինքի նախատակաց չիրենթեցնուան վրայ երբում ընենք պատերազմ կամ մահ Պարսից գէմ:

ԶԱՐ. — Այո՛, պատերազմ ու մահ կը պահանջեն ծնողաց արդունքները, փափկատուն կուսանաց աղկկոտոր հեծութիւնները, որ չղթայակապ գերի կերթան պիղծ թշնամեաց բանակներու մէջ. անմեղ աղայոյ պղտական ձայները, ու այնչափ անպարտ արիւնք որ ծածկեց մեր երկրին երեսը:

ԳԱՐ. — Ինչուան հիմայ ծածուկ քողի մը սակ ծածուած էին ձեր խորհուրդները. հիմայ կը հաճէք յայտնել մեզի զանոնք. բայց երանի թէ Պարսիկը չիմանային ու նոր թշնամութեանց մէջ չզոյրէր դարձեալ Հայաստան: Միթէ բաւական չեղան մեր երկրի աւերն ու կործանումը. միթէ բաւական արիւն չի թափուեցաւ. ինչո՞ւ համար Աւարայրի դաշտին մէջ ինկած քաջերուն ուրուականները միշտ անհեղիստ կրնէք իրենց գերեզմաններուն մէջ, վրէժխնդրութեան ու ատելութեան խորհուրդներ քնծայելով անոնց. ես կարծեմ որ աւելի պէտք էին խրատ մը տալու ձեզի որ մէկզդի գնենք աղատութեան ու յաղթութեանց ընդունայն յայտերը. եթէ վաթսուան հազար քաջերու բանակ մը ընկձեցաւ Պարսից զօրութեանը տակ, մենք ինչ պիտի ըլլանք մէկ քանի հարիւր անձներ, անթիւ բազմութեան գէմ: Իրաւ է կործանեցան քաղաքներ ու եկեղեցիներ, բայց մենք շատ քիչ ենք զանոնք նորէն կանգնելու համար. շատ մը անպարտ արիւն թափուեցաւ, բայց ո՞վ է անիկայ որ թափուածէն աւելի արիւն վառցնելու տխուր պարծանքը կուզէ յափշտակել. թէ որ աւերակը աւերակի վրայ աւելցնելը ու սուրը ձեռքը արեան աղբիւրներ բանալը մեծ փառք մըն է, թող ուղղորդ փառաւորուի:

ԶԱՐ. — Թո՛ղ ուղղորդ փառաւորուի ու քու ճակատիդ վրայ արպաւորուի ամօթն ու արհամարհութիւնը. ո՞վ վատասիրտ ու նենգաւոր լիզու. ու ինչպէս չամչցար մեր քաջերու ժողովրդին ներկայ զանուկու. ինչո՞ւ չիմացանք մենք ալ որ օտար թշնամիէն չարագոյն ընտանի թշնամի մը կայ մեր մէջը, ու անիկայ դուն ես, գուն վատի ծնունդ, որդիդ անարդարութեան:

ԳԱՐ. — Ժամանակ մը կուգայ որ գուցէ փոխել տամ քեզի քու լիզուդ. բայց որպէս զի խմանք որ ես վատին մէկը չեմ, հոս, բացարձակ ու անվախ կը հրատարակեմ ձեր դիմացը, որ ձեր հայրենասիրութիւն ու քաջութիւն ըսածը, ես յիմարութիւն կը կոչեմ. ձեր կոխած ճամբան ասոյց կորստեան կը տանի ու ես մաս չունիմ ձեզի հետ:

ՎԱՀ. — Ու չե՛ս կրնար ունենալ. գնա՛ ուրեմն, անորէն Գարջոյ, գնա՛, խնարհեցո՛ւ պարանոցդ բնաւորաց զաւազանին տակ, ու համբուրէ՛ անոնց ոտքին փռչին որ քեզմէ աւելի՛ վատ չէ. վա՛նդի գերիները արժանի չեն արեւուն երեսը նայելու. ո՞վ դժբախտ Հայաստան, քու ամէն ժողովրդներուդ մէջ ուրեմն միշտ մատնիչք ու դաւաճանք պակաս պիտի չըլլան վսեմ ու մեծամեծ խորհրդոց հա՛կառակելու, սիրոյ եւ միութեան կապերը քակելու. վաթսուան հազար Հայոց քաջերու սուրերը եթէ չի կրցան Պարսից լուծը թօթափել տալ, քեզի պէս անորէնի մը չարութիւնը եղաւ արգելք, ու նոսր վեկի Վստակ մը մեծին Վարդանայ բաղդին անիւը կտարեց. բայց մենք կը հետեւինք անոնց, հայրենիքը զմեզ կը կանչէ, չենք հարցնիր կենաց եթէ մահուան, թէ որ ինքը հիմնադրատակ կործանի, թէ որ մեռնի գերեզման իջնայ, մենք ալ իրեն հետ կործանինք ու թաղուինք իւր մահիրներուն տակը:

ԴԱԻ. — Այո՛ կը մեռնինք հայրենեաց համար:

ԶԱՐ. — Բայց թող չի տանք որ մատնիչք ուրախանան մեր մահուան վրայ:

ԴԱԻ. — Պարսիկներէն առաջ պէտք է ուրեմն այս դաւաճանը ստուկեցնել. (Սուրենին կը հանեն, կը յարձակին Գարջոյին վրայ, ու Վահան կ'արգիլէ զԻրեն):

ԳԱՐ. — Մեղսոցէ՛ք զիս, ու իմ գիակիս վրայ կոխկոտնելով, վաղեցէ՛ք այդ արիւնալից աղատութեան՝ որ իւր թեւերը բացեր է զձեզ խղդելու համար:

ՎԱՀ. — Ո՛չ, պիտի ապրիս դուն վկայ ըլլալու համար չքեղ յաղթանակաց եւ կամ մեր փառաւոր մահուանը. ինչ ալ ըլլայ մեր վիճակը, քաջութեամբ պիտի դիմանանք. առաքելութիւնը թող անմահ պատկեր հիւսէ մեր կենդանի ձախտն եւ կամ մեր չիրմին վրայ. բայց դաւաճան վատերուն գլուխը երկնից վրէժխնդրութեանը կը նուիրենք. գնա՛ ուրեմն, ելի՛ր դուրս, ու երանի թէ քու հետդ կորսուէին ամենայն մատնութեան խորհուրդներն ու աղքատկործան չարութիւնք:

ԳԱՐ. — Դուրս կեցում ես, կը հեռանամ ձեզմէ. բայց պիտի զանաք զիս, ու կը տեսնուինք դարձեալ:

ՏԵՍԻՆ Գ.

ՎԱՀԱՆ, ԶԱՐԵՀ, ԴԱՒԱԿԻՅԷ

ՎԱՀ. — Երթանք մենք ալ, ո՞վ քաջք ընկերք իմ. Հայաստան մեզի կապատէ. երթանք անոր արցունքը սրբելու և կամ մեր արիւնը թափելու:

ՏԵՍԻՆ Գ.

ԶԱՐԵՀ

Ո՛րչափ աւելի պիտի ըլլար իմ խնդութիւնս, թէ որ եղբայրս ալ, մարտեալ, բաց սիրելի եղբայրս, կարենայի մասնակից ընել հայրենի ազատութեան համար պատերազմելու ու գոհուելու փառացը. ո՛հ, եղբայր իմ Սուրէն, ու՛ր էր թէ կարենայիր լսել ատ սիրալիր ձայնը որ զքեզ կը կանչէ. արթնցան վրէժխնդրութիւնն ու քաջաց սուրերը. Հայաստան իր պատկառելի ու վիրաւոր գլուխը վեր վերցուցած զարմացմամբ իւր չորս կողմը կը տեսնայ առաքինի որդւոց բազմութիւնը. ու դուն մինակ անոնց մէջը չես. ի՜նչ կը տեսնամ. կը խոր-ուրիմ արդեօք:

ՏԵՍԻՆ Ե.

ԶԱՐԵՀ, ՍՈՒՐԷՆ

ՍՈՒ. — Զէ՛, չես խաբուիր եղբայր իմ, զրկեմ զքեզ սիրեցեալ Զարեն:

ԶԱՐ. — Դուն ուրեմն չես մոռցեր զմեզ, եղբայր իմ, ես կըսէի որ դուն չես ատեր Հայաստանը:

ՍՈՒ. — Եւ ո՞վ կրնայ տակ Հայաստանը. այո՛, զօրաւոր են ո՞վ Զարեն, մարդուս սրտին մէջ հայրենեաց զգացմունքները. բունն ու բորբոքեալ սիրոց մը վայելքները չկորցան մոռցնել տալ ինծի հայրենեաց քաղցրութիւնը:

ԶԱՐ. — Մանաւանդ սարարաղզ ու կիսամահ հայրենեաց, ո՞վ Սուրէն. եթէ դիտնայիր ի՜նչ տառապանաց մէջ անցուցինք օրեր-

նիս, երբ դուն Պարսից քովը թող ու հանգիստ կեանք մը կը վարէիր:

ՍՈՒ. — Հանգիստ կեանք. ո՛հ, Պարսից քովը անցուցած օրերս աղետալի օրեր էին. հաւատա՛ ինծի, եղբայր իմ, աչքիս առջեւ ունէի միշտ հօրս ու հայրենեաց բարկացայտ դէմքերը ու իւր որդւոցը չղթայակապ գերութիւնը, հայրենիք, սէր, առաքինութիւն, ո՞ճիր ու հաղար իրարու հակառակ զգացմունքներ կը կեդրէին դիւ. դաժան բռնաւորներու մատախապատ կերպարանքները տխուր ամպով մը կը ծածկէին այդ արեւը որ հրաշագեղ Սաթիւնէին ճակատին վրայ կը ծագէր ինծի համար. ո՛հ, օրհնեալ են այն տեղերը ուր սուրբ են հայրենիք ու հաւարձակ կրնաս սիրել զայն: Ո՛վ Զարեն, զքեզ տեսնելով ամէն զգացումներս՝ որ ժամանակը չէր կրցած քնջել, կ'արթննան սրտիս մէջ. կը կարծեմ որ թերեւս ծանր չղթանքէ ազատուելով քու թեւերուդ մէջ կը գտնան ու կը դրկեն բոլոր Հայաստանը. անկիպ է իմ խանձարուքս. հան քեզի հետ անցուցի իմ մանկութեանս երջանկատան ժամերը. դուն, հաւատարիմ քու պարտուցդ, քու Աստուծոյդ, հօրդ ու ազգիդ, երբէք չի կրեցիր սրտիս կրած տանջանքները. ու երանի թէ միշտ անձանթ մնային քեզի. երանի թէ միշտ անձանթ մնային քեզ. երանի թէ գտնուէք միայն սիրէիր, և ուրիշ օտար սէր մը չի գրաւէր ու չի լափէր քու սիրտը:

ԶԱՐ. — Եթէ հայրենեաց սէրն ու ազգակիցներուդ կարօտը այդչափ զօրաւոր կերպով կազդեն քու վրայ, կարէ՛ ուրեմն ամէն օտար կապանքները որ զքեզ կը հեռացնեն քու սիրելիներէդ. դարձի՛ր նորէն մեր գիրկը, ու դարձուր սուրդ մեր անգութ բռնաւորներուն դէմ. քիչ մը առաջ հոս չատ մը քաջկը մեր հօրը առաջնորդութեամբ ժողովուելով, երդում չըլինք ընալինջ Պարսիկները Հայաստանէն, ու ազատութեան դրօշը բանալ. ահա ժամանակը, ո՞վ Սուրէն, սրբելու արեան մէջ ուրացութեանդ յանցանքը. չէ, չի կրնար ըլլալ, որ Պարսիկ աղջկան մը գոհես քու հօգիդ՝ ազգդ ու պաւսիդ:

ՍՈՒ. — Ես ալ տանն մը կը սիրէի հայրենեաց համար սրտակաղմիլը, ու հայրենի վառացը նուիրել սուրս ու արիւնտ, ու պատերազմի մէջէն ծագեցան իմ կենացս բոլոր դառնութիւնները: Մեծին Վարդանայ մահուքնէ հոգը, իւր եղբօրը, քաջին Հմայկայ զօրավարութեամբ յարձկեցանք մէկ օր մը Պարսից քաղաքի մը վը-

բայ. կոտորածն ու սարսափը տերեց մէկէն թշուառ քաղերն մէջ. ամէն մէկերնիս կատաղի առիւծ դարձած՝ չէինք յոգնեք արիւնասեղ հարուածներէն. ու ես սուրս վերուցեր էի Պարսիկ իշխանի մը գլուխը իջեցնելու համար, երբ յանկարծ աղջիկ մը հրաշալի ու անմասն գեղեցիկութեամբ, հերարձակ ու թուխ աչուքները արցունքով լեցուած, փափուկ ձեռուքները գէպի ինծի վերցնելով, ոտքս ինկաւ, ու, մի՛ զարներ, մի՛ զարներ, անխիստ իմ հայրս է քսաւ, խնայէ իմ հօրս, ու ես քու գերիդ ըլլամ: Տեսայ զինքը կատաղութեան մարեցաւ, սուրը ձեռքէս ինկաւ. արեանց ու կատաղածոց դաշտը, ամենազուրաճ դժբախտ մը երեսեցաւ ինծի. լռեցին փողերու, նիզաւիաց ու շփոթութեան աղաղակները. իրեն քաղցրալուր ձայնէն ի գոտուրիչ ձայն մը չէի լսեր. պատերազմին ահեղ տեսարանները անհրեւոյթ եղան աչքէս, ու զինքը մինակ տեսայ զիմացս, գեղեցիկութեան ու պարկեշտութեան ամէն հրապուրեցներովը զինուած զիս գերելու համար. այն՝ չեմ գիտեր աղետալի եւ կամ երջանիկ ժամէն ի վեր, երբում ըրի իրեն համար մինակ ապրելու. անյոյժ չզլթանելով կապուած եմ իր հետը, բայց կը սիրեմ իմ չղթաներս:

ԶԱՐ. — Ինչո՞ւ ուրեմն եկար հոս:

ՍՈՒ. — Ահ, սիրոյ մէջ երբ տեսուած է տեսական եւ անաղդտոր երջանկութիւն. խղճի սագնասներ քիչ մը ետքը աղիկոծեցին սիրտս՝ որ սիրաշունչ հովերու յանձներ էր ինքզինքը. ու երբ գութալիք խանդաղատանք եւ վաշխից հաճոյքներ կը գգուէին զիս, դառն էր ինծի հօրս գրկէն զրկուելուս յիշատակը. թող ընդունի՛ զիս իմ հայրս, ընդունի իմ կենացս ու բախտիս կցորդ պարկեշտագեղ օրիորդն ալ...

ԶԱՐ. — Ահա ինքը:

ՏԵՍԻՆ Զ.

ՎԱՀԱՆ, ԶԱՐԵՀ, ՍՈՒՐԷՆ

ՍՈՒ. — Ո՛վ հայր...

ՎԱՀ. — Ի՜նչ կը տեսնամ. ես Զարեհ կը վնասէի, ու Սուրէն հոս:

ԶԱՐ. — (Սուրհեհիճ) Սիրտ ըրէ՛, մօտեցի՛ր:

ՍՈՒ. — Յանցանքներս քաւելու համար եթէ բաւական է զըզ-

ջու՛մը, կը յուսամ որ զթաս ինծի. քու տեղդ իմ սիրտս վիշտ խնդրեց ինծմէ, ու ոչ երբէք դադրեցաւ երեսս զարնելու իմ ոճիրներս, անօրէն ու մասնիչ կոչելով զիս. չեմ պատասխաներ հայր, հայրս կան գոթը չի՛ շարժեր դքեղ որդւոյդ ձայնը մոխի ընելու. ինչո՞ւ երեսդ կը դարձնես ինծմէ. ահ, այդ խիստ ձախառդ պայծառացուր հայր, անա քու ռաւբներուդ կէլնայ ցաւաբեկ ու զղջացեալ որդիդ... կը մերժէ զիս... փո՛ւճ տեղը եկայ ես հոս... երթամ, փախչիմ ու յախտեան բաժնուիմ ձեզմէ:

ԶԱՐ. — Ո՛հ, թող չեմ տար որ հեռանաս դուն:

ՍՈՒ. — Կը տեսնամ, սիրտն ու թեւերը դոց են ինծի համար. անխօս են չրթուքները. ս՛վ սպառնալից ու սոսկալի լուսթիւն. մնա՛ք բարով... բա՛՛ իրեն կղբայ իմ, որ ես անբախտն մէկն եմ, ու պարագ տեղը մեռնելէս առաջ հայրական ներումը խնդրեցի. խնդրէ իրմէ արցունքներով... քու արցունքներդ անմեղ են, խնդրէ իրմէ որ եթէ թողութեան արժանի չեմ, դոնէ հօրս ձայնը արժանի ըլլամ լսելու: (Սուլալ):

ՎԱՀ. — Քու հօրդ ձայնը կուզես լսել. ո՛ր է իր դուն երբ այդ ձայնը բարձրացաւ. Հայոց քաջերուն սիրտը վառելու՝ պարսկալին բռնութեան ու ամբարշտութեան գէժ. կուրծս դուն. լո՛ւս Հայաստանի վրայ. լո՛ւս ինքզինքիդ վրայ որ ուրացար զայն, լո՛ւս քու հօրդ վրայ ալ որուն կեանքը դառնացուցիր այսչափ առեւն. յոտաջ քան քու հօրդ գիրկը, հայրենեաց զիրկը նկատէ՛, ու ինծմէ. առաջ հայրենիք ներկն քեզ:

ՍՈՒ. — Պատրաստ եմ հայր:

ՎԱՀ. — Պատրաստ ես ուրեմն երդնուլ մեղի պէս յախտեալ կան տակութիւն բոլոր Պարսից գէժ:

ՍՈՒ. — Կատեմ բոլոր Պարսիկները բացի մէկէն:

ՎԱՀ. — Եւ ս՛վ է այն:

ՍՈՒ. — Պարկեշտահին Ասթիւն:

ՎԱՀ. — Ի՜նչ կը լսեմ. դեռ Պարսիկ աղկան մը անուր բերանդ կը պտբոթ. ու դուն Հայաստանի հօրը կը կոխես. դուն Վահանայ որդին ես ու անոր հետ կը խօսիս:

ՍՈՒ. — Ո՛հ, եթէ զինացիր սրչափ առաքինի ու գթութեանդ արժանի է հայր:

ՎԱՀ. — Սրժանի է իմ անմահ տակութեանս այդ կախարդ աղջիկը որ մոռցնել տուաւ քեզի քու ամէն սուրբ պարտքիդ, ու

*հայր
սիրտ*

ամօթապարտ ճամբու վրայ սահեցուց գրեզ . ու դուն գեռ զինքը կը լինես , դեռ սրտիդ մէջ . . .

ՍՈՒ . — Սրտիս մէջ ինչուան վերջը պիտի տպրի ինքը :

ՎԱՀ . — Զմեզ ծաղր ընելու համար ուրեմն եկար դուն հոս որդիդ տապալան . չէ՛ , իմ որդիս չե՛ս դուն . անօրինաց հե՛տ է քու բաժինդ . դո՛ւն որ ազգաբայց ու հայրատեաց չարքներու դահալէժ խորխորատ մը լացիր մեր երկրին մէջ , գնա՛ , ա՛յ յանդուգն , կտառէ քեզի քու հրապուրիչդ , ու քիչ ատենէն կտառէ քեզի արագահաս պատիժը :

ԶԱՐ . — Հանդարտէ՛ հայր իմ , գաղթեցո՛ւ բարկութիւնդ . թէ որ չես ատեր զիս , մի՛ անարգեր Սուրէնն ալ . յանցաւոր է , բայց քու որդիդ ու իմ եղբայրս է :

ՎԱՀ . — Որդեա՛կ , հաւատարիմ որդեա՛կ , քու վրայ հանգչի հօրդ ու նախահարցդ օրհնութիւնը . իսկ ասիկայ . . . ո՛հ , հայրենի չրթունքներս չեն կրնար անիծել իւր մեղապարտ գլուխը . բայց անիծեալ ըլլայ այն մարդեցուցիչ կինը որ օձի պէս սողալով որդւոյս սրտին մէջ , տապալանեց ու թունաւորեց զայն :

ՍՈՒ . — Ա՛հ , մի՛ անիծեր այն ամբիժ ճակատը որ առաքինութեան հրաշակերտ հայելին է . քու բարկութիւնդ յաւաճատութեան ազջամուղջ մը պատեց աչուքներուս վրայ . անողորմ ձեռքով գոցեցիր ինծի երկինքը . զժողապիւն ծուխ մը կը խղզէ զիս . ո՛վ անմեղ ու թշուառ Սպիւնէ : սիրտս ինչուան հիմաց բաժնուած էր հօրս ու քու սիրոյդ մէջ , անիկայ մերժեց , ալ ամբողջ քուկդ է , քեզի կուգամ :

ԶԱՐ . — Կեցի՛ր , ո՛ւր կը փախչիս :

ԶԳԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ .

ՏԵՍԻԼ Ա .

ԳԱՐՋՈՅԼ

Ուրացար զիս ու անարգեցիր . կուրանամ՝ գձեղ ու անմահ թրչնամութիւն կերդնում ձեզի գէժ : Ունայն է առաքինութիւնը . սընտի է հաւատարմութիւն ու ընդունայն բառեր են ազգասիրութիւնն ու հայրենիք : Գառնացեալ սրտի մը կրամ նախատինքը , վրէժ աւարդանաց , կատաղի ատկութիւն ժպիր՝ գոռուաց գէժ , այս կիրքերը միայն ստոյգ են ու կը տիրեն սրտիս մէջ . հոս քիչ մը ստաճ թունալից բերաններէ թշնամութեան պաքներ թռան ինծի գէժ , ու Վահան իւր անբարոյտանութեան դահին վրայ գլուխը բարձրացուցած ապամալից պատգամներ որոտաց ինծի . մահացու զէնքեր չրաւ կուեցան կուրծքիս վրայ , ու մահ սրտացին , մահ Գարջուլին գէժ . բայց կենդանի են ատկութիւնս ու վրէժինդրութիւնս , ու մահ ձեր գլխուն վրայ . հպարտութեան ու փառասիրութեան գոռոզ ամբարտա՛լը քու վրայ պիտի փլչի Վահան ու քու փառ ընկերներուդ վրայ : Գարջուլն է քեզի բողբ : Վաղեցէ՛ք սրտիս մէջ կատաղիք զժողոց ու ձեր բոցալատ ջահերովը բորբոքեցէ՛ք կատաղութիւնն ու սխար , որպէս զի լափին ու մախիւր դարձնեն ատկիներս :

ՏԵՍԻԼ Բ .

ԱՏՐՎՇԵՍԱՍՊ, ԳԱՐՋՈՅԼ, ԶՈՐԱՆԱՆԻՔ

ԱՏՐ . — Հո՛ս ուրեմն ժողուեցան տապաւորները . նենդաւոր խորհարկներ նիւթկու արքայից արքային աշխարհակալ իշխանութեանը գէժ . կուզեն ուրեմն արթնցնել զարձեալ քնացած առիւծը , ու աչքունի գլխութեան ու մարդասիրութեան պառաւոր խիստ պատահա՛տի երկաթէ գործիք գործնել իրենց գլխուն վրայ . գլխուն արդեօք թէ գո՛վ կը գրգռեն , և որո՛ւն բարկութեան գլխացը յանդուգնութեամբ իրենք զիւրեք կը նետեն : Բայց դուն նախարարդ Գարջուլ , ար-

քայլից արքային քաղցր ակնարկութեանը արժանի պիտի ըլլաս, որ այսպիսի վտանգաւոր դաւակցութիւն մը ժամանակին յայտնեցիր մեզի, մեծապարգեւ շնորհք ու փառաւոր պատիւներ պիտի ընդունին փոխարէն հաւատարիմ ծառայութեանդ:

ԳԱՐ. — Անհետ ըլլան, կործանին ու գետնի տակ անցնին իմ թշնամիներս. կշտանայ վրէժինդրութիւնը, Գարջոյ կարենայ ոտքին տակը ճգմել զինքը նախատող արիւնախանձ գլուխները. ահա իմ վարձքս:

ԱՏՐ. — Իրենց կորուստը անշուշտ է, բայց բոլոր Պարսկախումբ բանակին իմ քովս չգտնուիր կը տաղնապէ գիւ. Հեփթաղներուն դէմ պատերազմը և Վախտանկայ ապստամբութիւնը, չառ կը վախնամ որ Վաշանին դաւաճանութեանը չի նպաստեն ու ծանր խառնութիւններ չի ծագին Հայաստանին մէջ:

ԳԱՐ. — Ո՞ւրեք կը վախնաս տէր. մէկ քանի հարիւր խառնիճաղանձ զօրականք ինչ կրնան ընել Պարսից զօրութեանը դէմ. հոս է իրենց ապստամբութեան որջը. քիչ մը ետքը հոս պիտի գան դարձեալ: Պաշարէ՛ զիրենք ամէն կողմէն, ու կորանցուր զամէնն ալ:

ԱՏՐ. — Քիչ են այո՛. բայց Վաշանը իրենց հետ է:

ԳԱՐ. — Աւելի աղէկ. յանկարծ կը բռնուի ու կը ստուկի Վաշան ու ապստամբութիւնը անգլուխ գիտի մը կը դաւնայ:

ԱՏՐ. — Քաջ է խորհուրդդ. բայց բա՛ Սուրէնին որ հոս գայ. հօրը և ազգին դէմ քեզի պէս ատելութեամբ վառուած, անշուշտ անոնց դէմ պիտի դարձնէ իւր քաջութիւնն ու սուրը: Ահա ինքը. դուն հեռացիր քիչ մը, ու աշուշներդ Վաշանին ու դաւաճանաց վրայ ըլլան:

ՏԵՍԻՆ Գ.

ԱՏՐԱՇԵԱՍՊ, ՍՈՒՐԷՆ

ԱՏՐ. — Ողջոյն Հայկազն քաջիդ. իմացա՛ր Վաշանին ապստամբութեան խորհուրդները. պէտք չէ ժամանակ տալ որ անօրէն դաւակցութիւնը ճարակի բոլոր Հայաստանի մէջ. քու սուրդ որ Հեփթաղաց դէմ չքեղ յաղթանակներով փառաւորուեցաւ, ատենն է որ գոռոզութեան դէմ փայլատակէ, ցրուէ՛ դաւաճանաց խումբը, ու երբ արքայից արքայն Պերոզ, Հայաստան գայ, իւր պալատին ճամբան

Հայոց գլուխներովը սկսուած զբառայ. ո՛րչափ գեղեցիկ պիտի ըլլայ այդ յաղթանակը. ինչ փառաւոր վարձքեր պիտի ընդունինք մեր քաջութեանցը. փութանք ուրեմն, առաջնորդէ պատերազմի մեր քաջ զինուորները ու քու օրինակդ յառաջ վարէ զիրենք:

ՍՈՒ. — Մեծախորհուրդ ու քաջամարտ իշխանի մը պէս խօսեցար. բայց ո՞վ կըցաւ յաղթութիւնը ծառայ ընել իւր զինուոց. պատերազմաց բախտը անստոյգ կշիռքի մը մէջ կը տատանի միշտ. յառաջ քան թշնամոյն վրայ յարձկելը, նայինք թէ ո՞վ են անոնք. Հայոց սակաւաթիւ խումբ մը ապստամբութեան զօրքը բացեր է. բայց Վաշանն է իրենց առաջնորդ. և ո՞վ գիտէ թէ բոլոր Հայերը չեն լսած արդէն Վաշանայ ձայնը, ու մէկ քանի հարիւր անձանց պղտիկ դռնդը քաջերու բանակ մը չէ դարձեր. մենք թշնամի կրկրի մէջ ենք. զօրքերնիս ցրուած, ու Վերք մեզի դէմ գլուխ վերցուցած. պէտք է ուրեմն արթուն կենալ և ապասիլ:

ԱՏՐ. — Ինչ կը լսեմ. ուսկի՛ց է. քու վրադ այդ յեղակարծ խորիմութիւնը. դուն որ այնչափ վառուած էիր ատելութեամբ ու բարկութեամբ Վաշանին ու Հայոց դէմ, հիմայ վատ խոհամութեան խեղադրութիւնները պատերազմի փառքէն նախամեծար կը համարես ու հանգստութիւնը աւելի ցանկալի է քեզի քան թէ պերճ յաղթանակը. ո՛ւր են քու երզումը ու խոտամուքներդ. երբ արքայից արքայն այնչափ ճոխութեամբ ու պատիւներով կը փառաւորէ դքեզ, դուն կը խորչիս իրեն համար պատերազմելէ. չէ թէ պատիւներուդ այդ քու քաջութեան վրայ կը նախանձին Պարսիկը. արժանացի՛ր ուրեմն արքայական վեհ բարերարութեանց ու էջ այն ստպարէզը ուր փառք կը հրաւիրեն զքեզ:

ՍՈՒ. — Ինչուան երբ պիտի տառապին երկու դրացի հզօր ազգեր անդադար պատերազմաց մէջ. իրաւ է որ բախտը ինչուան հիմայ Պարսից կողմն է, բայց ո՛րչափ սուղ կը գնէք ձեր անպտուղ յաղթանակները. այս քանի տարի է, քաջաց արիւնը հեղեղի պէս վաղեց Հայաստան, ու որո՞նք եղան ձեր աշխարհակալութիւնները, ու երակներ ու անապատներ: Նուաճեալ է Հայաստան՝ բայց ոչ երբեք յաղթուած, ազգաւէր մատնիչներու հայրենիք է, բայց աւելի չառ ստաքինի ու անպարտելի գիւցաղանց:

ԱՏՐ. — Կը յանդգնիս իմ դիմացս պաշտպանել Վաշանը ու Հայերը:

ՍՈՒ. — Վաշան իմ հայրս է ու Հայերը իմ ազգս են:

ԱՏՐ. — Կը մտնաս Պարսից վեհանձնութիւնէն ընդունած պատիւներդ:

ՍՈՒ. — Ո՛ւր էր թէ Հայրենեաց համար ընդունած վերքերով զարդարուէր կուրծքս:

ԱՏՐ. — Զմեղ դաւաճանելիւ համար Պարսիկ ձեւացեր ես դուն. բայց չի կարծես որ անպատիժ կը մնայ նեղութիւնը. կը վազեմ պատերազմի Հայոց դէմ, բայց աչքերս քու վրադ են. պիտի ընդունին իրենց պատիժը ապստամբք, ու որոնք որ սրտակից են ապստամբաց:

ՍՈՒ. — Վաճառայ սրտին անծանօթ ես ու պիտի բլբլան երկիւղ ու վառութիւն. գիտցիր որ այդ կողմանէ անարժան որդի չեմ ես Վաճառայ:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ԳԱՐՁՈՅԼ, ԱՏՐՎՇՆԱՍՊ, ՍՈՒՐԷՆ

ԳԱՐ. — Վաճառանք կը մօտենան հոս. փութա՛ Տէր, արժանաւոր կերպով ընդունելու զիրենք:

ՍՈՒ. — Ու Հա՛յ մին է այս լուրը բերողը:

ԳԱՐ. — Ու Հա՛յ մըն է հոս խնձի մախի ընողը:

ԱՏՐ. — Զօ՛րականք ու դուն Գարջույ նախարար, դաբանի կեցէ՛ք ամէն կողմը, լրտեսէ՛ք քանի՛ հազի ես, ի՞նչ կը խօսին եւ որ հիման վրայ հաստատուի են իրենց դատաւթեան չէնքը. երթա՛նք, կոյր վատահոթիւնը պատէ՛ գիրենք, ու աներեւոյթ թշնամիներէ պաշարուին: (Կ'երթան):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ՎԱՀԱՆ, ԶԱՐԵՀ, ԳԱՒԱԿԻՅՔ

ՎԱՀ. — Ո՛վ քաջք, ահա դարձեալ ձեզ հետ է Վաճառը:

ԳԱՒ. — Կեցցէ՛ Վաճառ, կեցցէ՛ զխցաղն Հայոց:

ՎԱՀ. — Բա՛րեկամք, Հայաստանի փառալուստ ու ազատութեանը սիրելի թշնամիները ժպիւրճ բերնով կը քարոզեն որ մենք զի ինչ քաջութենէ եւ զխցաղնական ստաքինութիւններէ. Հայաստան

այնպիսի պատասխան մը տայ իրենց որ դարեւ ու մէջ հնչէ. տեսէ՛ք մեր հայրենիքը, բռնութեան եւ մատնութեան ստեղծած ժայռերուն վրայ խորատակած, մանր մինտի աղաւանդներ իւր տնալին նստարկութիւնէն. վերին անքնների նախախնամութիւնը, գերի մատնեց զմեզ մահադէմ թշնամութեան ձեռքը, ու արցունքներով կը թրջենք մեր ժամրահար չղիւնները... կուրամ, այ՛, բայց կատաղութեան արցունքներ են թափած արցունքներս... սակայն, սակայն կը խորնդան մեր թշնամիները, ու պարկով կը ցաթիկան զխցաղնայ տակաւնէր ծածկող հաղին վրայ. սէ՛, չի տեսնան մեր արցունքները, որպէս զի իրենց խնդումը տակի չըլլայ. մեր վրէժխնդրութեան ու զինուոյ սրտմունքներս մէջ խղիւղութիւն իրենց ծիծաղնական բարձրագոյն աղաղակները. վրէժ գոչն թող արքայապաւն իշխանք եւ նախաբարք, որ փախանակ մեծագործ պաշտանքս, հալու ու մոխրաց մէջ կը նստին. վրէժ պատն մայրերը որ անարգի մնացին, վրէժ, մանկանք գետհոսք, որ անտերանչ եւ որր մնացին. վրէժխնդրութիւն պատն երկրապարձը, որոնց քրանալիք ձեւատը անպոթ թրջնամիներս համար հագու վրայ կը խնեւորին, եւ որոնց սեւեռանածը բռնաւորք կը հնձեն. վրէժխնդրութիւն կը պօսայ հայրենիք, իւր խորանի վերքերը մեղի ցուցնելով. սէ՛, այն վերքերը պատերս համար, երթա՛նք, յափշտակենք Պարսից դրօշակները:

ԳԱՒ. — Մենք Արտաղու գաշտին քաջայ մնացորդներն ենք. տեսներ այն ահեղ պատերազմը, ուր Վարդան քիչ մնաց սկիւռի մարեր Պարսից արեւը. զեռ աչքերնուս սաղնէն է այն ստեղծի տեսարաններս տնաւս պատկերը որ սեռ աղց մէջ թաղեց Հայաստանը, ու զժրտող քաջութեան մահաբաժաններ կանդնեց իւր հազար վրայ. ինչու չլինանք մենք հոն. ինչու մեր արիւնն ալ չի խառնուեցաւ պատկաւս նահատակաց արեանը հետ. բայց ահա ժամանակը. խնուրեցին մեղի երկիրը որ երկրորդ անգամ վրայ բլբլանք հակադէմ հայրենավրէժ քաջութեան, ու Հայկազուն արիւնդունը բանակին երկրորդ անգամ տարի տակ առնելը Պարսկական խեղճութեան բռնութիւնն ու լուծը:

ԶԱՐ. — Բայց ո՛ւր է Գարջույ. ստեղծից դուրս պիտի ելլայ որպէսք այս զինուորի վիշապը ու պիտի դարձի մեր ստաքինութեան, զգոյշանա՛նք, հայր, իւր կատաղութեան, ու ամենէն տակի իւր անտերէն մատնութեանէն:

ՎԱՀ. — Մերժեցէ՛ք ձեր սրտին մէջէն ամէն կոտորածներն ու երկիւղը. Գարջույ կորսուեցաւ. բայց անոր սեղ նոր, քաջ ու հո-

առաջարկման գնդեր կհան միայն մեզի հետ, առհասարակ է ուրեմն մեր խորհուրդը ի դարձ գնելու, դուք կամադրամանդ Ներսիս, ու դուք Սեդուխ, պետք է Գուրգեն քաղաքը կենտրոն ու պաշտպանեք զայն, իսկ ես Զարհնիս հետ կը յարձակեմք Ասորիշտապին վրայ, որ յանկարծակիի գալով չի կրնար անշուշտ երկույն գեմադրութիւնը բնել մեզի, երկինքը խրախուսելու վաճառն բլան մեզի, ու դու անշուշտ անմահ ու սուրբ հայրենասիրութիւն, առաջնորդել ու ցնցել սուր մեզի վառաց ու յաղթանակման լուսաւորման ճամբան, ինչպէս թշնամիք մեր սրբամասնական նիգովներովն ու աղեղամբը, ու անոնց գիտելներուն վերայ անկենդան ստորածուխներ մենք ալ, մեր մահաբաժաններուն վրայ գաղթելու բազմին միշտ դարձեալսով ազատութիւնը եւ կրօնը, ու պատկառանք եւ սարսափ ազգին բնաստորաց, հաղթ, եկեղ, վաղեցեղք ինծի հետ:

ՏԵՍԻՆ 2.

ԱՏՐՎԵՆԱՍՊ, ԳԱՐՁՈՅԼ, ՎԱՀԱՆ, ԶԱՐԻՆ, ԳԱՒԱՆԻՑԻ

ՆԻ ԶՈՐԱԿԱՆԵՐ ՊԱՐՄԻՑ

ԱՏՐ. — Դուրայէք ապրտամբք, Ասորիշտապ հոս է:

ՎԱՀ. — Դուքան անոնք, որոնք որ բնաստար են ու գաւտման:

ԶԱՐ. — Մենք զձեզ կը փնտաւինք, ազգի տանին հասար. սուրբ թող խօսի ձեզի հետ: (Կը հսկէ սուր):

ԴԱՒ. — (Նոյնպէս ամենէն ալ) Սասկին Պարսիկները:

ԱՏՐ. — Սուրբն ու նիգովներէն առաջ թող գիտութիւնը ու ձեր անձանց օգուտը խօսի ձեզի հետ, ուր կը վաղեք գահավէժ կատաղութեամբ, պարտական յաղթող գինուց գեմայը:

ՎԱՀ. — Պարտական յաղթող գէնքերը գահաճանապիւնն է, ու մասնութեան վրայ կոխելի. վարձյալ բնակ անդրամութիւնը, ու զենք ապ անոր ձեռքը, եղբայրը գահելու եւ սպաննելու համար. թեկերը բանալ ու գրկել անորէն սրկին, որ երկայ լար հայրը խղի ու անոր ցուրտ գիտար ձեր ստաշներուն տակ չեաւ. նեւալ, սփրք, ու երաժք, սպանութիւնը, ու տանցմ, ամենէն տակին ու պիղծը Գարջուղ, ահա՛ ձեր յաղթական գէնքերը:

ԳԱՐ. — Ինչուսն երբ համբերենք, քաջի մարդ լան, տանց մայրն գտաղութեանը:

ԱՏՐ. — Մենք գիշերուան խառնելն մէջ չենք ծածկեր մեր քաջութիւնն ու խորհուրդները. աչոյ է ձեր զինուորական արիւթիւնը. վառ ծառայի մը պէս, մթութիւնը իրեն օգնական տանել քունի մէջ առգտկարար խոր տէրը սպաննելու ու կոտորելու համար:

ՎԱՀ. — Դուք Հայաստանին տէրը, սի տուաւ ձեզի այդ իրաւունքը:

ԱՏՐ. — Յաղթութիւնը:

ՎԱՀ. — Մասնութիւնը սուտ ձեզի զայն ու մեր զէնքերը պիտի յափշտակեն ձեզմէ. վառնի մերն է Հայաստան. մերն են խոր լեռներն ու դաշտերը որ խոր բնամահ սրբուց սակրներովը ծածկուած են. մեր են խոր աւերակները որոնց վրայ կը պալտի սրբամտեղ վրէժնորութիւնը. մեր են խոր գերեզմանները ուր կը նշնջեն մեր գիւցաղներ, անե՛ծք միմուտով ձեզի գէմ. մեր են խոր քաղաքները ու եկեղեցիք որոնց ամենէն ամուր ու անվանելի սրբիւնքները մեր կարծիքը պիտի բլան:

ԱՏՐ. — Պատերազմ կուղեւ ուրեմն. պատերազմը թող ճայթէ ձեր վրայ խոր ամէն աշխարհուէր կաթալները. արիւն կուղեք. ձեր գիտուն վրայ բլրայ սրճախ արիւն որ պիտի թափի. առք սուրբն զէնք երայ. վրէժնորութիւնը վրէժնորութեան. աւերմանց ու կոտորածուց մէջ վարէ ցատկերով մարդախանձ տակութիւնը. ու Պարսկաստանն դարձեալ խոր նիգովի մէջ Հայաստանին սիրտը: Դարչալցէք աշուրնիդ Արտաղու դաշտին վրայ, նազիցէք ինչ կը տեսնար հոս:

ՎԱՀ. — Մեր Հայկեան քաջերու տիպ փառասոր հետքերը կը տեսնանք հոս, ու հազարաւոր Պարսից գիտակներ. տակալն լե՛ գուք հիմալ իմ բերնէս Հայաստանին հորի խօսքը. թէ որ հիմալ, մէկէն, չուտով ես չի քաջալիք ու չկար Հայաստանէն անգութ տատկումն կոտորանք ձեզի. մի՛ յուսար երկալն տանն գիմանալ բոլոր ազգի մը համաշխարհական բարբառալ հոտնգեանք գէմ:

ԱՏՐ. — Քիչ մը հաշտ ու եղի ընդարձակ դաշտի մէջ պէտք եւ դաժ պատասխանը կուտամ ձեզի. բաց թէ որ աւելի կրտապէք...

ԳԱՐ. — Թէ որ աւելի կտալէք, Սուրենին գլուխը կը խրկենք ձեզի որ պատասխանէ: (Կերպան Պարսիկի):

ՏԵՍԻՆ Է.

ՎԱՀԱՆ, ԶԱՐԵՀ, ՊԱՒԱՆԻՑԻ

ՎԱՀ. — Ի՞նչ էր բաժնի... Սա բէնին դրոշմը... Սա բէն. Սա բէն խանցաւ որ է, բայց իմ որդիս է. ս'վ անակնկալ հարուած. ս'վ հայրենիք. հայրագործով զգացմունքներ կը վերցվին սիրտս. Զարեն որդեակ ու դուք ս'վ քաջք, քիչ մը անկն մինակ թողալէք զիս:

ՏԵՍԻՆ Ը.

ՎԱՀԱՆ

Ամենակարգ Տէր, քու իրաւանցի ու փառացի համար սպառազինակ Աստուածամարտ բանակիս զէմ, ան'ս, ինչպիսի որդիքներու վրայէն պէտք է անցնիմ. որդւոյս արխնաթաթաւս զրոշը յաղթութեան համբուն վրայ կը նկատեն. եթէ աշուրներս զոգարով մէկդի գարձենմ' այն աղեկտուր տեսարանէն, հայրենի տեղանքներու վրայ պէտք է որ թափաթին. բնութիւն և հայրենիք անգուժ զէնքերով կը սրտնայտաբն սրտիս հետ. ս'վ սէր քու յանձնարարական ու թափեղ զրկէ՛ ինծի բոյս և արխնութիւն գերմարդկայէն:

ՏԵՍԻՆ Թ.

ՎԱՀԱՆ, ՍՈՒՐԵՆ

ՍՈՒ. — Հայր, մի՛ ուշանայ հոս կրկնայն անուն. Աստուծոյ ու Գարնայ կը ժողովեն բոլոր Պարսկից զօրքերը. ահ, սիրտս կը գոգայ քեզի համար:

ՎԱՀ. — Իմ սիրտս ալ ատաղին անգամ կը գոգայ. կը գոգայ այս, բայց չէ թէ Պարսկից բանակներէն, ահ, քու վրայ, միայն քեզի համար կը թողամ եւ, անարժան՝ բայց գիտ սիրեցեալ որդի. մեծ յաղթանակ մը յախշակեց'ր ինձմէ՛ այսօր. բնաթիւն՝ կոտորուելին աշուր Պարսկիք, թէ որ քու փառնոց ձեռնարկերս չի կապէր:

ՍՈՒ. — Ինչու հայր, ինչու իմ փառնոցս զոգացայ գրեղ. գնա՛, գործի ամբարթիչները. ցլուէ՛ ու հարածէ՛ թշնամիները. բայց

մի՛ յաւար որ քու որդիդ նորէն գառնայ քեզի. յաղթութիւնն ու փառք քեզ կոտորուն, ու ինձի կտրած անցոյս բախտ մը ու փառս-նուն մահ. անորէն որդի եմ եւ, ու անարժան հայկազուն. այսպիսի որդւոյ մը կոտորանքը չըլլայ որ ցաւիս, հայր:

ՎԱՀ. — Քեզի հետ կը մտնելի եւ ալ հոս, թէ որ հայրենիք մը չունենայի. որպիսի յաւանաւ կերք մը գերի բերեք է գրեղ:

ՍՈՒ. — Սէր, սէր, անհուն ու ամենաթշուառ սէր, չէ թէ այն սէրը որ կը շանկութեան ծաղիկիւնը սրտինքս լեցուած է, այլ սէր մը որ արցունքներով, արտաբանութեամբ, սրտի խաղճանքով կը անանի, սիրելւոյս չըթուշներուն և զէմքին վրայ կարօտեալ աշուրներով պարտալ տեղ կը փնտռեմ այդ խաղաղութիւնը որ անգարձ գնաց, հեռացաւ ինձմէ. կրկնային սրտգութեամբ փաղտ աշուրները ահաղին փոթորիկներ կը յարուցանեն սրտիս մէջ, ու անոր մէկ ձայնը յաւանաւորութեան մէջ կը թաղէ զիս. հայր, ան'ս իմ գառնակին վիճակս. ան'ս, սրչափ կերպարանաթափս եղեր է որդիդ... կրկն փոթորիկը կը յախշտակէ զիս. քու գրեղ տուր ինձի ազատէն մը հայր:

ՎԱՀ. — Թշուառ սրտանի. խաղաղութիւն կը փնտռես այն սիրտը ուր որ կնիւն մը խաղաւթի սէրը տրեր է. կնիւ գրեղ, կնիւ, գարձիր քու հայրենեացի ու ազգայնոց գիրքը. հոս կը գրենա խաղաղութիւնը փառք ու քու սրտիւդ. քեզի կ'սպասեն հայրենի քաջազունք. քեզի կ'սպասեն սրտեղբայրական համբու, արխնութիւն ու ազատութիւնը. ահ, որդեակ, Սաբէն որդեակ իմ, անկտուր մի՛ներ քու հօր յաղթութիւնը. մի՛ տար Պարսկից քու ձեռքովդ Վահանին սիրտը խոցելու սրտածնորք. թէ որ կ'ուզես մեռնիլ, չեմ արդիւր գրեղ, մեռի՛ր այս, բայց հայ մեռի՛ր. խորեղայ է սէրը ու աղետալի են արդիւնքը. բայց տառաթնութիւնը սրդեակ իմ, տառաթնութիւնը տաղլ և անարժան փառք կը սրտգրեւէ մեզի: Գարձիր տրեմն, գարձիր մեզի, ու թօթաթի անարժան սիրտ մը փառնոցս հրապոյրը:

ՍՈՒ. — Դուն անիծեցիր զի՛նքը հայր, ատ անեծքը իմ զլիտ ու վրայ ժողովեցի եւ. ինքը անմեղ է հայր, ու սիրտ և զթութեան արժանի: Այլ անքը անգամալի կերպով յախշտակեց զիս ձեր գրեղէն, ու մահը, մահ՛ գոչէ ջնջէ գալն իմ ճակտիս վրայէն անոր տեղը հայրական օրն ութիւնն ու սրչուրք թափել տալով, ուրիշ բաղձանք չունիմ հայր, մեռնիլ միայն, ու հայրենի հայրն տակը թաղ-

տիկ . անոր ծաղիկները միայն կարեկից ձևեր սխալն գերեզմանին վրայ :

ՎԱՀ. — Ո՛հ, թող չեմ տար որ կորստանալ վազեա դուն . տե՛ս քու հայրդ է որ քեզի կազաչէ , կրնաս ինչուան վերջը անդթաթեամբ չի բնկ իւր ձայնը :

ՍՈՒ. — Իւր անողորմ բախտին յանձնէ՛ քու ապերախտ որդիդ . . . զէնքերու ձայնը կուգան . հետաշիր հայր , դուցէ Պարսից բանակն է որ կը մօտենայ . սասկալի վտանդի մէջ ես . թէ որ դուն հարստիս , կորսուած է Հայաստան . դեմ , հետաշիր . մնաս բարով հայր : (Կերթալ) :

ՎԱՀ. — Ո՛հ , շատ թշուառ հայր եմ ես , բայց թող բարերապա լլլան հայրենիք :

ԶԳԻ ՎԱՐԱՊՈՅՐԵ

ԱՐԱՐՈՒԱՆԴ Գ.

ՏԵՍԻԼ Ա.

ՍՈՒՐԵՆ.

Բոլոր բանակը քառնի մէջ թաղուած է . ի՛մ աշուղներս մինակ չեն կրնար գոցուիլ : Ի՛նչպէս հանգարտ ու գեղեցիկ են երկինք . ի՛նչպէս անուշ կը փայլին աստեղք . ինչու իրենց ճակատն վրայ ցարացող երջանկաբեր խաղաղութիւնը սրտին մէջ չի ծաղեր . ի՛նչ , խաղաղութիւն , երջանկութիւն . ա՛հ ինչ որ Աթթինէին աշուղներն ու սիրար չեն կրնար չնորհել ինծի , պարտապ տեղը երկնից աստեղներէն կը խնդրեմ ես : Սէր , ազրիւր դառնութեանց , երանի թէ միշտ , ինչուան վերջը անձանթ մնայիր ինծի . վաղը դարձեալ տապաւնի պիտի իջնայ Հայաստան . նոր գիւցազուներ իրենց արիւնտիր պիտի պատկեն յաղթութիւնն ու փառքը , ու իմ ձեռունքս մինակ կապած պիտի մնան . ձեռունքներս կապած են , վառնդի սիրտս գերի է : Թըշուառութեան հետ սա բրած կուխ վերջը թող մահը լլլայ . մահը բախէ թող կենացս ծաղիկը , ու ծածկէ հողմն ասկը իմ տարաբաղ պէտս ու յանցանքներս : Բայց մ՛զ կը սեռնամ , մ՛զ բաղդաւոր տեսութիւն , դո՛ւն ես Զարեհ , ի՛նչպէս անցար արջափ մահաբեր ճամբաներէ . այս՛ դուն ես , թո՛ղ տար որ քու գիրիկ նկատելով . . . :

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԶԱՐԵՀ, ՍՈՒՐԵՆ.

ԶԱՐ. — Այդչափ մի՛ վառթար . գիտցիր որ մարտը են ձեռունքներս մառնութեան պղծութենէն , ու ի՛նչպէս երկնիցնէմ գրեկ գրկելու համար . քու քովդ եկայ ես , բայց հետու ետք սրտով , մէկ խօսք մը միայն բառական է այդ տխուր հետադարձութեան միջոցը մեր մէջէն վերցնելու : Ըսէ՛ ինծի , Հայու՛ մը գիմայն եմ ես , չէ՛ նէ թշնամուց մը . միթէ վա՛ռ տարուի մին ես դուն արիւնտուշտ բռնաւորաց , ու անարդ լուծի մը սակ գրախոյ ծնելով մառցար արդեօք :

լայտալին որ դուռն աղաւ ծնած ես, հայրենիք մը ունիս ու եղբայր-ներ:

ՍՈՒ. — Անդա՛յ Չարեն, ինչու յանդիմանութեանդ նշանաւոր անդամ վերքեր կ'աւելցնես սրտիս մէջ. փախստական հայրենիքէս ու օտարութեան դամաճաշակ հայր ուսելով որ մէջո՛ւ արցունքներով թրջած է, անցոյս և դատապարտ, երբ յուսահատութեան անդունդին քովերը կը պառլամ, տե՛ս իմ վիճակս եղբայր իմ, ու զ՛մա՛ ինծի:

ԶԱՐ. — Տես դուռն Հայաստանը որ արեւմտեայ ու արցունքներու մէջ կը լսայ. մախի բըն՝ աւելի մեծ թշուառութեանց և յուսահատութեան ձայները որ կը բարձրանան իւր ծոցէն. ահա իւր վիճակը, ո՛ր Սուրբն և զի՞նք մեղի:

ՍՈՒ. — Ահ, ինչու աշտրնիւր չեն կրնար թափանցել սրտիս մէջ. կ'իմանայիր ան ասեր թէ սրջտի կարեկցութեան արժանի եմ ես. երբ անթիւ թշուառութիւնը կը պաշարեն զիս ամէն կողմէն, երբ հայրենիք և լոյսը աշխարհք ինծի գէ՛մ կը բողբեն, դա միայն, դա միայն մի մերժելի զիս:

ԶԱՐ. — Ո՛վ յերաւի փառաբանելի Սուրբն. կրնաս մարեդ անցնել որ անկարելիք աշտով կը նայիմ քու վրայ. քեզի համար թշուառայն բանակին մէջէն դադառել անցայ եկայ հոս. քեզի համար աշտ տալ մահուան ստեղծի փառանքները. եկա՛ւ ինծի հետ, երկինք կ'ախորժին ու կը պտտեն վտեմ քաջութիւն մը. երկուքնիս ալ հեռանանք սակեց և կամ երկուքնիս ալ մէկտեղ մեռնելք. ամէն ճամբայներ կը ճանչնամ ես, մեր յատաճարարները չստ հետ չեն մեղմէ: Ընտրե՛, հոն պիտի դնես փառքս, հոս ամօթն ու փառութիւնը. հոն պիտի դնես փրկութիւնը, հոս անդունդի մը քովիւր կը պառլամ, հայրենիք իմ ձայնովս կը կոչեն գրեզ, ու մէկ մօր մը որդիքը կապտեն իրենց եղբոր:

ՍՈՒ. — Անհախառակիմ զօրութիւն մը կապած է զիս հոս, սխառ ճակատագիր մը կը մղէ զիս սիրալիս փափկութեանց ծոցը, որոնց սակը վիճ մը ծածկաւած է գետեմ, բայց հարկ է զգնել յուսահատ. տոնելին զիս Հայրենիք, տոնելին զիս երկինք. ահ, թող սուշ, թող սուր որ դոնէ չստէ զիս Ասթիւնէն. թող սուր զիս, ու դուռն փախի՛ր Չարեն, փախի՛ր, քո փառնոց աւելի կը գայրացնեն փշտերս:

ԶԱՐ. — Ինչ բոնեմ ուրեմն մեր հօրը, որ արցունքներով սրտուրից ինծի տանայ քեզի չի գտնուլ բանակը. միտթեան մէջ թափառելով հիմայ անհաճախ իւր որդւոյն կ'արտէ ու չղիտեր, ահ, չղիտեր որ դուռն մտնուլ կուգես զինքը յաւիտեան:

ՍՈՒ. — Թէ որ քիչ մը առաջ հայրական արցունքները լաւա-կան չեղան համոզելու զիս իրմէ չե՛ր բաժնաւոր, ինչպէս չի մտա-ծեց որ դուռն պարտալ տեղը մահարկ փառնելի մէջ կ'իջնայիր ինձի համար, դարձի՛ր իրեն, ո՛ր Չարեն, հոս աննշան մահ մը կ'աղանայ քեզի, եթէ կ'ուզես մեռնել հոն իրեն քովը կուգիս քեզի արժանի փառաւոր մահուամբ մը վերջ տուր կենացդ. իմ կեանքս, մե՛ղք որ անդրժելի երգմամբ ուրիշի նախած եմ:

ԶԱՐ. — Անգո՛ւթ Սուրբն. միտակ կը թողուս զիս յաղթա-թեան պարճանայ և կամ մահուան փառանքներուն մէջ. չի կրնամ պիտի ուրեմն քեզի հետ արիւնտ դափնիներ ժողովել պատերազմի գաշտէն, ու երբ թշնամեաց կատաղութենէն ու զէնքերէն պաշարուիմ, պիտի չի կրնամ օգնութեան կոչել քո յաղթական վաճանդ. դուռն պիտի չարդիկս սրախ գէ՛մ փաղող հարուածները. փուշայ մէջ պիտի թաւալի Չարեն եղբայրդ, ու դուռն հոն պիտի չըլլաս որ կիսամահ պատիր ծնկաքներուդ վրայ հանգչեցնես ու սրբես արիւնք. Չարեն չի կրնայ պիտի, տե՛ղ, քո սիրալիք ծոցոյդ մէջ տանուել քեզի իւր հարի սղջնիւր ու հարի չաւնը:

ՍՈՒ. — Մի՛ խտրիր աւելի. եղբայր իմ, մերկեալ սիրտս քո խօսքերդ մէջմէկ մահուան պարներ են ինծի համար. ահ, ինչ բոնեմ... քեզի հետ դամ... փախչիմ... Ինչ, թողնեմ ես զինքը. երկինք, ինչ թափառար երկուցի է որ կը աւանամ. տե՛ս, միայնութեան, դաւոյ ու հառաչանայ մէջ նաղելի կեանքը մաշեցնելով, նուազեալ աշքերն ու թեւերը երկինք վերցնելով կանթէ՛ ալ ժամն ու անդին, ուր որ տեսաւ ու սիրեց զիս. կ'իջնայ կը տարածուի անկեւորան, ու ես իւր քովը չեմ, իւր հարի սղջնիւր ու չաւնը բն-դուռելու համար. ահ, չէ՛ չէ՛, չիկայ զօրութիւն մի որ զիս բաժնէ քեզմէ. դուռն ալ հառաչէ՛ ու լաց ինծի հետ եղբայր իմ. երբ սիրելուդ համար ալ չես կրնար ապրիլ, մի միայն միտթառութիւն անոր համար մեռնիլն է: Դուռն միտակ, դուռն միտակ ապրե՛ իմ հօրս հա-մար. փախա՛ Չարեն, փախա՛, թանկազին են փայրկեանները...

ԶԱՐ. — Ուրեմն անդարձ պիտի կորսանայնէ՛ գրեզ իմ հայրս:

ՍՈՒ. — Ու գրեզ ալ մէկտեղ թէ որ աւելի ուշանաւ հոս, գէ՛շ կը կատարես որդիութեանդ սրտարը. քանի որ դուռն հոս ես, հօրս միտքը տարակուսանայ մէջ կը ծփայ. ձեռուները կապած են ու կը փախցնէ գուցէ Հայաստանի աղաւտութեան ցանկալի ստիժը. գնա՛, դարձի՛ր իր քովը, բռն՛ իրեն որ ալ յոյսը կարէ ինձմէ. ու աւելի

բարեխաթմար կաշմակնարար զիմէ Պարսից վրայ. դուն իմ տեղս ի-
րեն կրկին սրդի եղիր. անդարձ չէ իմ կորուստս. ո՛հ, պիտի գտնուի
հոս Սուրէնը... ցուրտ գիակ մը դարձած...

ԶԱՐ. — Բօթարներ գտնուեալն կը խառնուի զիս իմ հօրս. ալ
չեն կրնար չըլծուիքներս խօսք մը արտասրելի. արցունքներս թող
խօսին... դրկեմ գրեզ եղբայր իմ, երկինք, հաքինք չըլլայ այս...

ՍՈՒ. — Ի՛նչ աղաղակ է, ժամանակ մը կորսուցներ, ո՛վ
Զարեհ, ո՛հ, կուգան կը համին, փախիր...

ԶԱՐ. — Սուրս ինծի համբայ կը բանայ անոնց մէջ:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՍՈՒՐԷՆ.

Երկինք, ազատէ՛ իմ եղբայրս ու իմ վրաս թափէ՛ բոլոր բար-
կա թխնդ:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ԳԱՐՔՈՍԻ, ԶՕՐԱԿԱՆՔ, ՍՈՒՐԷՆ.

ԳԱՐ. — Ահա՛ մասնիչը. բանեցէ՛ք զինքը:

ՍՈՒ. — Սառձ մի՛ գաք յանդուգն մարդաստաններ. սուրիս
ծաղր կեցած է մահը ու պիտի հնձէ զձեզ, եթէ յանդգնէք ձեռք
վերցնել ինծի գէմ ի՛նչ կուգէք ինձմէ. ո՛վ զձեզ խրկեց հոս. եթէ
արեւան ծաղաւի էք ինչո՞ւ աղչաւի բաղմութեամբ մի՞նակ մէկ հազիւ
գէմ կատաղարար կը յարձկիք. թշնամիք ազատ դաշտի մէջ բանակ-
նին կանգնած են. հոն ցուցուցէ՛ք ձեր արիւթթիւնը. հետացէ՛ք ան-
միտ զօրակներ որ ամօթոյ ու վատութեան մէջ կը սղծէք ձեր գէն-
քերը. հետացէ՛ք, չըլլայ թէ ծանր գնէք ձեր յանդուգնութիւնը:

ԳԱՐ. — Ասորջնասաց մարդսանն է զմեզ հոս զրկողը. սուր
աշուքներէս չի փախու. քառ նենդութիւնդ. եղբօրդ հետ ի՛նչ դա-
ւածանութիւն կը յարէիր հոս, գիշերային խառարը ձեզի սաշտաղան
կարծեցիք. չէիք գիտեր որ Գարձոյլին աշուքները փայլակի պէս մի-
թութեան մէջ կը ցոլային ձեր վրայ:

ՍՈՒ. — Ո՞րն է մեր յանցանքը:

ԳԱՐ. — Վաճանայ սրդի բլլայինդ. զօրակներ կատարեցէք մարդ-
պանին հրամանը:

ՍՈՒ. — Ուրեմն սատկեցուցէք զիս հոս վատ զօրակներ աւելի
վատ տառջնորդի մը. զարկէ՛ք ձեր զինուորակիցը որ այնչափ ան-
գամ հարուստ աւարներով ու բարեօք լեցուց զձեզ, որուն կեանքեր-
նին սարսուղան են ձեր մէջէն չատերը. ձեզմէ ամենէն քաջատիրաւ
թո՛ղ առաջ գայ, ահա իմ սիրտս. ձեզի բլլայ իմ արիւնս. ինչո՞ւ
լուս կեցիք էք, սուր է ձեր կատաղութիւնը:

ԳԱՐ. — Ահա Ասորջնասաց ինքը:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ԱՏՐՎՇԵՍՍՊ, ԳԱՐՔՈՍԻ, ԶՕՐԱԿԱՆՔ

Ասորջնասաց

ԱՏՐ. — (Զօրեհուծ) Ի՛նչ է այս. անշարժ և լուս կեցիք էք,
առանկ կը կատարէք ձեր իշխանին հրամանը:

ԳԱՐ. — Յանդգնանէ՛ իրենց վատութիւնը. ո՛ր իշխանդ. ես կ'եր-
թամ կը համեմ Նենդաւարին դաւածան եղբօրդ: (Կերթայ):

ՍՈՒ. — Ո՛ր Ասորջնասաց, որ առնէ ի վեր է այդ սուրա-
թիւնդ, զօրաց գունդ մը խրկել միայնակ անձի մը գէմ. սրտա-
բաղմի վտանգներուն ու վատացը մէջ վարժեցայ ես միշտ գտնուի
տեսնելու. ո՛վ սորվեցուց իրենց վատութեան ու անարդանայ նուի-
րի սուրկերին:

ԱՏՐ. — Անիկայ որ փախանորդն է հոս արքայից արքային, և
իբրաւնը տնի տերաբար հրամայել բոլոր Հայաստանի. անվաճ ու-
րուն աշուքները սեւ մասնութեան մը գաղանկներուն մէջ կը թա-
փանցէ, ու առարկնութեան քողին սակ կը տեսնուի ոճիրը, անվաճ
է գտնուի գրկողը. առնէն է սլ անաշտ խառութիւնը ձեռք առ-
նելու. բաւական եղաւ արքայի սական նենդամիտ խորհրդոյ վրայ
սէք զոցկու. գաղտ, անհաւատարիմ Սուրէն, յանդգնութեանդ չափը
լեցուցիր:

ՍՈՒ. — Այո՛, յանցաւոր եմ ես. յանցաւոր եմ որ փոխանակ
սղդիս համար զոհուելու իւր սիրտիմ թշնամիներուն մատուցի իմ
ծառայութիւնս. յանցաւոր եմ որ ապերախանելու համար սրտա-

բազմաց մէջ արիւնս թափեցի: Բայց արդարապէս եւս երկինք, ա-
կը հասուցանեն հիմայ ինծի արժանի պատիժը. իմ բարիքներս վա-
րկող երախտամտաց Պարսիկը հիմայ իմ երեսս կը զարնեն անհա-
ւատարմութիւնս: ալ ինչ կուշանաս. սպասնալիքդ կատարէ՛. ամէ-
նէն սոսկալի մահը իբր մեծապարգիւ շնորհք մը պիտի ընդունիմ քու
ձեռքէդ:

ԱՏՐ. — Ձեռ կրնար յանդուգն ամբարտաւանութեամբդ յան-
ցանքներդ ծածկել. մասնեցիք հայրենիքդ ու հիմայ կուգես մասնել
Պարսիկներն ալ ամօթալի վախտակամբ. Բայց ինչ աղաղակ է:

ՏԵՍԻՍ Զ.

ԴԱՐՁՈՅԼ, ԶԱՐԵՀ ԿԱՊԵՍԼ, ԱՏՐԱՇԵՆԱՍՊ, ՍՈՒԲԷՆ, ԶՕՐԲ

ԳԱՐ. — Տէր, աղէկ տանին հասայ ես. այս անօրէն կապալը
որ կը տանաս հոս զօրաց բազմութենէ պաշարուած իւր վախտական
տանը սուրը ձեռքը անանդմէ շատերը գետինը գլորելով արիւնտս
ճամբայ մը կը բանար իրեն ու մօտ էր աղատելու, երբ ես ուրիշ
զօրաց գնդով մը վրայ հասայ ճամբան կտրեցի, ու բռնուեցաւ. ահա
ինքը, թող քու բերնէդ բէ իւր գառապարտութեան վճիւրը:

ԱՏՐ. — Դուն ես որ նկատութեամբ այս գիշեր յանդգնեցար
Պարսից բանակը մանայու, քու բերնովդ պատժէ՛ ինծի քու ոճիր-
ներդ:

ԶԱՐ. — Արեանց գետերը որ վաղցրացի Պարսից բանակին մէջ,
թող իմ տեղս պատախանեն քեզի:

ԱՏՐ. — Անպոթ պատուհաս, ու սարսափելի մահ մը կախ-
ուած է գլխուդ վրայ եթէ ծածկես խորհուրդներդ:

ԶԱՐ. — Ուրախութեամբ կը մնանիմ, վառելի մահէն աւելի
սեւ ու ամօթի են ինծի բռնաւորաց ու մասնիչներու գէղքերը:

ԱՏՐ. — Անամօթ ու լիբը խօսքեր մեզի դէմ ժայթքելու հա-
մար եկար դուն հոս:

ԶԱՐ. — Վեհմ գիտաւորութիւն մը գրեցի գիտ հոս դալու:

ԱՏՐ. — Ո՞րն է:

ԶԱՐ. — Դարձուր ինծի իմ սուրտ, ու կը գրուցեմ քեզի:

ԱՏՐ. — Ձի կրնալով յաղթել, մարգարտաւանութեամբ կուգէր
արեւմտ վառաւորովդ դուք, այս է Հայ զօրականի մը քաջութիւնը:

ԶԱՐ. — Համարձակէ՛ նախ միայն պարսկական զէնքով կըս-
տիլ մեզի հետ. Բայց դուք Հայը Հայու գէմ կը զինեք, եղբայր
եղբոր ու մասնութիւնը առաքինութիւն մը բերեք եք. նայէ՛ ս վ կե-
ցեք է քու քալի, ահ, ազատեցէ՛ք զիս ձեր ներկայութեանէն. բա-
ւական եղբաւ ինծի գոթապղէ՛մ դաւաճանի մը երեսը տանկուտ պա-
տիժը:

ԳԱՐ. — Համբերէ՛ քիչ մըն ալ ու տանաս թէ անկէ շատ սու-
կալի պատիժներ կրնան բլլալ. ինչու կուշայես, իշխանդ քաջդ,
կատարելու իւր վախաբք:

ԱՏՐ. — Նախ խաւարային բանտի մը մէջ ձեռքերն ու սորերը
չգլխանելով թող կապուին, ու վաղը զարհուրելի տանջանքներուն
մէջ հրապարակաւ գլուխը կտրուի:

ԶԱՐ. — Ձի խնարհիր ճակատս քու լարելութեանդ դիմացը.
սոսկալի տանջանքներուն մէջ ազատ եմ ես. թող Գարջըլ մը իւր
սեւ ճակատը քեզ կոխկառնած վաշիկի. ես ու ինծի պէս գեւ հար-
խաւար Հայկազունը գուարթ գէմքով կը դիմենք մահտան գէմ:

ՍՈՒ. — Տէր, այսչափ խիստ պատիժ մը...

ԱՏՐ. — Շատ թիթիւ է իրեն համար:

ԶԱՐ. — Ինծի համար միջնորդութեան կը խնարհիս, մ' Սա-
բէն. սէր է քու աշխութեանդ. մտցա՛ր արեւմտ որ Վահանայ սրղիւր
ենք մենք. մի՛ գառնացներ իմ ետքի վայրկեաններս քու վառու-
թեամբդ. մեռնինք. մեր արեւանց ծուխին մէջէն աւելի ահեղ վայ-
րառակէ վրէժնորդութիւնը տանց գլխուն վրայ. իմ ետքի սլքոյնս
կը խրկեմ քեզի մ' Հայաստան. Զարեհ քեզի համար իւր բառիդ
կենացը արեւոյ մարեց հոս. քեզի համար իւր արիւնը կը թափէ.
վաղէ, եկա՛ւր հոս իւր վրէժը տանելու:

ՍՈՒ. — Անարժան եղբայր չեմ ես քեզի Զարեհ, ահա Սաբէն
քու քովդ. թող դայ հիմա մահ: ու իրարու գիրքը դանակ գմեղ, ու
մեր տանիներն վախի ու ապշութեան մէջ վազանեալ:

ԱՏՐ. — Ինչպե՛ս գերեզմանին գուար հայնայ նրերը կը պոթ-
կար մեզի գէմ, գո՛ր Լիսնք, կատարեցէ՛ք շատով իմ հրամանս. տա-
րէ՛ք երկուքն ալ. իրենց գլուխները ձեր նիղաշներուն ծայրը կախե-
ցէ՛ք. տանան, սարսափին Հայերը ու իմանան ու՛ աշխարհս պիտի
բլան բայր տիրապետւած աշատամբները:

ՏԵՍԻՆ Է.

ՊԱՐՄԱԿ ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒ ՍՈՍՋՆԵՐ

ԶՕՐ. — Իշխանդ մեծ. Վահան յանկարծ կոխեց մեր բանակը. պատերազմը աղղեն սխառ է, փռւթա՛ տէր:

ՍՏՐ. — Այդ տառիճան հասաւ իրենց յանդգնութիւնը. փռւթա՛նք, վազենք զբախանք. մէկ վայրկեանէն կը ջնջուին ապստամբք ու կը դառնամ ձեզի:

ՏԵՍԻՆ Ը.

ՍՈՒՐԷՆ, ԶԱՐԵՀ

ՍՈՒ. — Ահա փախաբեկի ժամը եղբայր իմ. երկինք պատկեցին քու առաքինի քաջութիւնդ. իշխան չղթաներդ: (Կը փակէ):

ԶԱՐ. — (Գետնի վրայ ընկած) Եղբայրներ: Առանկ պիտի կոտորին Հայաստանին չղթաները:

ՍՈՒ. — Պատերազմը կը սաստկանայ. փռւթա՛, խառնուէ՛ քաջաց վրէժնեղբի բանակին մէջ:

ԶԱՐ. — Ահ, անդէն եմ, ու սուր մը չունիմ մէջքս. բայց հող չէ, կերթում կը բարձրացնեմ Հայաստանին դրօշը. տեսնան զայն Հայք ու բոց տեղան թշնամեաց վրայ. տեսնան զայն Պարսիկը ու սարսափին:

ՍՈՒ. — Ո՛հ, ան քեզի իմ սուրս, քեզմէ աւելի քաջազունի մը չեմ կրնար յանձնել զայն. քու ձեռքդ իւր սուջի փառքը տառնայ, ու Պարսից արխանին մէջ մարտուի մասնաթիւնն ժանդէն:

ԶԱՐ. — Եկա՛ւ. եղբայր իմ, եկա՛ւ ինձի հետ. եթէ զէնք ալ պակսին մեզի Պարսիկներէն յափշտակներ:

ՍՈՒ. — Զէնք պէտքը չեն ինձի. կուգամ քրդի հետ. պատահա՛ւորմբ կրակին մէջ կը նետեմ ինքզինքս. հարուած մը ընդունիմ Հայացմէ՛ բոց կամ Պարսիկներէն հող չեմ ըներ. միայն թէ մահացու հարուած մը բոց. ո՛վ թշուառ Աթիւնէ, տակէ հողը իմ չիրկնա՛ զրկէ: (Կերթան):

ՏԵՍԻՆ Թ.

ԳԱՐՋՈՅԼ

Ո՛վ անհատաւորի դիպում, տաճարի պարտութիւն. իրեք հազար Պարսիկք ցիր ու ցան բլրան ու ջնջուին չորս հարիւր Հայաց վրէժնեղբ: Եւր Եր իմ կատաղութիւնս ու բոցափառ վրէժնեղբութեան կտոր կտոր եղած յոյները. Շաւարշանի դաշտը լափեց զամէնն ալ ու Գարջուրը մինակ մնաց. մինակ մնաց Գարջուր հալածական ու դատադարս:

(Ներսէս) Կեցցէ Վահան, սատկեցան Պարսիկք:

ԳԱՐ. — Կը մօտենայ Վահան. ո՛հ, թէ որ ազատութեան ամէն դանիւր զոյց են ինձի համար, բացուեցէ՛ք ինձի դժոխք: (Փախչելով անհետ):

ՏԵՍԻՆ Ժ.

ՎԱՀԱՆ ԶՕՐԱԿԱՆՆԵՐՈՎ

ՎԱՀ. — Զօրականք, բանեցէ՛ք դաւաճանք. ուր պիտի փախչէիք մեր վրէժնեղբութեան ձեռքէն. պարսկական բնութեան դանիւն կտրուած՝ անոր հետ մէկտեղ կործանէ՛ զուս ալ. քու վրայ զոյց ուի կորստեան խորհրդատու որ հարկնի հիմնեցր տակ կուգէիք փոքիլ. դան պիտի առակին Գարջուր, քեզի կապտան գեանի վրայ տա՛րածուած Պարսից զփակաները:

ԳԱՐ. — Ահ, անիծեալ բլրան այս ձեռքերը որ քեզմէ ստաց չի՛ կրցան վերջ տալ առակի կենացս. անիծեալ բլրան աշտըներս որ չի կրցան տեսնալ քու կորուստը. կերթում ես մեռնելու, արխանա՛մարտ սուր մը պիտի սրտոնէ սխառ. բայց բանեցէ՛ք դժոխք հորի խնդրքս. Վահանայ սրտին վրայ ալ իջնայ հարուած մը, հարուած մը շատ աւելի խորունկ ու կատաղի որոյ հարուածներէն, որ Գարջուրին սակոթները խնդան հողայն տակը Վահանին յաւատառ հառաջուոյ ձայները լսելով:

ՎԱՀ. — Զօրականք, սարե՛ք անօրէնք. իջնայ տապալը իւր գլխան վրայ ու բանեցէ՛ հայոցէ՛ լեզուն. այս է ձեր բաժինը ազգա՛կաւ եր մասնիչք ու հարկնաւորեաց ժանտ պախներ. (Կը ջանքն Գարջուրը): Այդպէս բնայինը եղան վատերը. Հայաստան, ուր իրենց բնութեան դանք կանգնեց ինչ, անոնց գերեզմանը եղաւ. մէկ օրուան մէջ հարիւր տարեկան վրէժը բռնեցինք. բայց ո՛ւր է Զարհ, շատ կը վախնում որ ուշ հասցնէ ես. ինչ կրտեմ, ժամանակին հասցն Հայաստանին բարեկարգութեանը համար:

ՏԵՍԻՆ ԺԱ.

ՍՈՒՐԷՆ ՎԵՐԱԽՈՐ ՈՒ ԶԱՐԵԶԻՆ ԿՈՌԵԱՆՈ

ՎԱՀ. — Ի՞նչ տղայի տկոտրան է այս:

ԶԱՐ. — Տե՛ս հայր իմ, տե՛ս Սուրենը արեանը մէջ թռիկաւում,
գարնուեցաւ, ու կը մտնի իմ կիանքս ապտակով:

ՎԱՀ. — Ի՞նչ բան կուզես:

ԶԱՐ. — Ազատեց զիս կրկին անգամ. նախ Սարգիսապի
չգլխանեղին, ու հիմա ալ այս փառաւոր պատերազմին մէջ ընդ-
դէմ չափում հարսւածի մը խոր կուրծքը փաճան ընկելով. ա՛հ, եր-
բայր իմ, առանկ պիտի դառնայիր դուռն մեզի. ո՞վ դառն հարսւած.

ՍՈՒ. — Երջանիկ հարսւած, մ' Զարեհ, որ քաւ սիրելի
նայց փրկութեան պատճառ եղաւ. ա՛հ, որովհետեւ երկինք արժաւ
ըրկն զիս այս ցանկալի բաղդին. ուրեմն հաշտուած են ինծի հեղ
դուռն հայր իմ, դուռն գեա սրբազանք. աչաքներդ գործուր
ինծի, ու ետքի անգամ լսեմ ձայնդ. ձայն մը... զթաթեան ու սիրայ...

ՎԱՀ. — Ա՛հ, ո՛ր գործնեմ աչաքներս. արեւնուայ սրբաւոր
վրայ. յաղթեցի Պարսից, բայց կը յաղթեմ քաւ ցաւեղ սրբեակ
իմ. հայրական ներսումն ու գուժը ինչպէս կրնամ միտել սրբայ մը,
զոր վերադին գտայ. բայց ինչ փիճակի մէջ. առանկ, երկինք չափ-
ցին սրբաբեկ ինծի անտրտամ յաղթութիւն մը:

ՍՈՒ. — Կուրսս իմ վրաս, հայր իմ, ա՛հ, այդ արցունքները
թնդ ցօղին ծաղախ վրայ ու թեթեւցնեն զայն... անիծից ծանրու-
թեանէն... բայց ա՛հ, մի՛ տղադք այդ մահը որ ձեր գիրկը ու հայրեն-
եացս ծոցը զարձայ զիս... հայր, ընդունեցայ քաւ ներսումն. ու ի՞նչ
որ զթաթեանդ ալ արժանի եմ, մանեկէս վերջը գործուր այդ գը-
թաթեանը անմեղ օրհարդին վրայ... իմ մահս հաշտեցնէ զքեզ իրեն
հետ ալ. իսկ դու Զարեհ, եղբայր իմ, պատուիրեցի քեզի կրկին
սրբի բլրայ իմ հօրս. անջինջ պահեա մարիդ մէջ իմ խօսքերս...
մտցուր իրեն բոլոր կենացս վարքը... բայց միշտ յիշեցաւ իրեն.
ա՛հ, յիշեցաւ իմ մահս... (Կը մեռնի):

ԶԱՐ. — Արեւնդ վաղեց ինծի համար, ու ես, ա՛հ, չեմ կրնայ
... բայց եթէ արցունքներ նստիլ քեզի եղբայր իմ:

ՎԱՀ. — Դրեկեմ քաւ գիտիլ մ' Սուրեն, փառնդ իրեւ զիւ-
ցադն ու տառքինի Հայ մեծար:

ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԻ. — (Իայով). Տէր, Պարսիկները հարածեցինք
բոլորովին, ստակեցաւցինք Գարջայն ալ. քեզի կապտան միւր քաջերը:

ՎԱՀ. — Զարեհ սրբեակ, միայնաւորներ ուրեմն, տե՛ս մեր
արեանդ ու արցունքներուն մէջէն ծագեցաւ փառքն ու երջանկու-
թիւնը Հայաստանին վրայ:

ՎՈՒՄ-452	8/12/21
ՄԻ-16960	19/1/22
ՄԻ-13463	14/1/28
ՎՈՒ-13980	8/1/28
ՎՈՒ-15789	2/1/20
ՎՈՒ-14189	18/1/28
ՄԻ-20055	2/1/80
ՎՈՒ-1921	13/1/80
ՄԻ-4966	18/1/81
ՎՈՒ-17872	4/1/82
ՎՈՒ-468	21/1/83
ՎՈՒ-5892	9/1/83
ՎՈՒ-10813	7/1/85
ՎՈՒ-5274	22/1/87

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0368047

Վ Ե Ր Զ

50502

gm.